

ΝΟΥΒΕΛΕΣ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Ο λογοτέχνης Ηρόδοτος

19.Α.

1. Η νουβέλα του Αδράστου

Α 34. Μετά την αποχώρηση του Σόλωνα¹ έπεσε πάνω στον Κροίσο βαριά η θεία νέμεση — εγώ εικάζω επειδή πίστεψε πως είναι ο πιο ευτυχισμένος απ' όλους τους ανθρώπους. Λοιπόν, μόλις τον πήρε ο ύπνος, του εμφανίστηκε όνειρο που του αποκάλυπτε την αλήθεια για τις συμφορές που περίμεναν το γιο του. Κι είχε ο Κροίσος δυο παιδιά, απ' τα οποία το ένα ήταν σακάτικο, κωφάλαλο δηλαδή, ενώ το άλλο ήταν πρώτος, και με μεγάλη διαφορά, απ' τους συνομηλίκους του στα πάντα· λεγόταν Άτης. Αυτόν λοιπόν τον Άτη μήνυσε το όνειρο στον Κροίσο ότι θα τον χάσει, χτυπημένον από σιδερένια αιχμή. Κι ο Κροίσος, με το που ξύπνησε και το καλομελέτησε, πανικόβλητος από τ' όνειρο, φροντίζει να παντρέψει το γιο του· κι ενώ ο Άτης συνήθως έμπαινε επικεφαλής του στρατού των Λυδών, δεν τον έστελνε πια ποτέ σε τέτοια αποστολή· τ' ακόντια και τα κοντά δόρατα κι όλα τα παρόμοια, που τα χρησιμοποιούν οι άνθρωποι στον πόλεμο, τα πήρε απ' την αίθουσα των αντρών και τα στοίβαξε στις αποθήκες, μήπως κανένα απ' αυτά, έτσι όπως ήταν κρεμασμένο, πέσει πάνω στο γιο του.

*Το όνειρο
του Κροίσου*

*Ο Άδραστος
στο παλάτι
του Κροίσου*

35. Κι ενώ καταγινόταν με το γάμο του γιου του, φτάνει στις Σάρδεις άντρας βαριόμοιρος και με χέρια μολεμένα². Ήταν Φρύγας την καταγωγή, κι απ' τη βασιλική γενιά. Λοιπόν αυτός μπήκε στ' ανάκτορα του Κροίσου και παρακαλούσε να βρει τον εξαγνισμό του σύμφωνα με τα έθιμα του τόπου τους, και ο Κροίσος τον εξάγνισε· ο τρόπος του εξαγνισμού των Λυδών είναι παρόμοιος με τον ελληνικό. Κι αφού ο Κροίσος έκανε τα καθιερωμένα, τον ρωτούσε ποιος ήταν κι από πού, μιλώντας του έτσι: «Άνθρωπέ μου, ποιος είσαι³ κι από ποιο μέρος της Φρυγίας⁴ ήρθες ικέτης στο παλάτι μου; Και ποιον άντρα ή γυναίκα σκότωσες;». Κι αυτός του απάντησε: «Βασιλιά μου, είμαι γιος του Γορδία, του γιου του Μίδα, κι ονομάζομαι Άδραστος⁵. και βρίσκομαι εδώ αφού σκότωσα τον αδελφό μου χωρίς να το θέλω, αποδιωγμένος απ' τον πατέρα μου κι ολωσδιόλου απόκληρος». Κι ο Κροίσος του αποκρίθηκε: «Τυχαίνει να είσαι από γενιά φίλων μου και ήρθες σε φίλους, όπου, μένοντας στο σπίτι μας, δε θα σου λείψει τίποτε. Κι όσο πιο ελαφρά θα πάρεις τη συμφορά σου, τόσο το κέρδος σου θα είναι μεγαλύτερο».

*Ο κάπρος
της Μυσίας*

36. Λοιπόν αυτός κατέλυσε στο παλάτι του Κροίσου και τον ίδιο αυτό καιρό παρουσιάζεται στον Όλυμπο της Μυσίας⁶ έναν κάπρο, μεγάλο κακό⁷. κι εξορμώντας αυτός απ' αυτό το βουνό ρήμαζε τα σπαρτά των Μυσών, και πολλές φορές οι Μυσοί βγήκαν να τον χτυπήσουν, αλλά δεν του έκαναν κανένα κακό, αντίθετα κακοπάθαιναν απ' αυτόν.

*Η πρεσβεία
των Μυσών*

Τέλος, πήγαν στον Κροίσο αγγελιαφόροι των Μυσών και του έλεγαν τα εξής: «Βασιλιά, κάπρος, κακό πολύ μεγάλο, κατέβηκε στη χώρα μας, που ρημάζει τα σπαρτά μας. Και τι δεν κάναμε για να τον χαλάσουμε, αλλά δεν τα καταφέρνουμε. Τώρα λοιπόν σε παρακαλούμε να μας στείλεις το γιο σου με διαλεχτά παλικάρια και με σκυλιά, για να τον αποδιώξουμε απ' τα μέρη μας». Εκείνοι λοιπόν αυτά του ζητούσαν, αλλά ο Κροίσος, καθώς δεν ξεχνούσε τα λόγια του ονείρου, τους απάντησε: «Τον γιο μου ξεχάστε τον τώρα· γιατί αποκλείεται να σας τον στείλω· νιόπαντρος είναι και τώρα δεν αδειάζει για τίποτε άλλο. Θα σας στείλω όμως διαλεχτούς Λυδούς μαζί μ' όλα τα κυνηγόσκυλα και θα προστάξω σ' αυτούς που θα σας έρθουν να δείξουν τον πιο μεγάλο ζήλο, για ν' απαλλάξουν μαζί σας τον τόπο σας απ' το θηρίο».

37. Αυτή ήταν η απάντησή του. Οι Μυσοί έδειξαν ικανοποιημένοι απ' αυτήν, όταν μπαίνει μέσα ο γιος του Κροίσου, που είχε ακούσει το αίτημα των Μυσών. Και, καθώς ο Κροίσος αρνήθηκε να στείλει το γιο του μαζί τους, του λέει ο νεαρός τα εξής: «Πατέρα, ως χτες και προχτές το πιο ωραίο και το πιο ταιριαστό στην αρχοντιά μας ήταν να πηγαίνουμε συχνά σε πολέμους και σε κυνήγια και να κερδίζουμε δόξα. Τώρα όμως με κρατάς μακριά κι από το ένα κι από το άλλο⁸, χωρίς να διαπιστώσεις κάποια δειλία ή διστακτικότητα απ' τη μεριά μου. Και τώρα με τι πρόσωπο μπορώ να πηγαίνω απ' το σπίτι στην αγορά και να γυρνάω απ' την αγορά στο σπίτι; Ποια εντύπωση θα δώσω στους συμπολίτες μου και ποια στη νιόπαντρη γυναίκα μου; με τι λογής άντρα θα πιστέψει εκείνη ότι συζεί; Λοιπόν, άφησέ με να πάω στο κυνήγι ή φέρε επιχειρήματα να με πείσεις πως για μένα είναι καλύτερο τα πράγματα να γίνονται όπως αποφάσισες».

*Άντς και
Κροίσος*

38. Ο Κροίσος τού αποκρίθηκε: «Όχι, γιε μου, ούτε δειλία ούτε κάτι άλλο που δε σε τιμά έπεσε στην αντίληψή μου για να ενεργήσω έτσι, αλλά μια οπτασία σ' όνειρο που στάθηκε πάνω απ' το κεφάλι μου μου είπε ότι οι μέρες σου θα είναι λιγοστές, γιατί θα σκοτωθείς από σιδερένια αιχμή. Λοιπόν αυτό τ' όνειρο μ' έκανε κι αυτό τον γάμο σου να τον κάνω βιαστικά και να μη σε στέλνω σ' επιχειρήσεις, και μια είναι η έγνοια μου, να βρω τον τρόπο, όσο ζω, να σε κλέβω απ' τα χέρια του θανάτου· γιατί έτσι το 'φερε η τύχη, να σ' έχω μοναχοπαίδι· γιατί τον άλλο, σακάτης καθώς είναι, λέω πως δεν τον έχω».

39. Κι ο νεαρός τού δίνει την εξής απάντηση: «Πατέρα, έρχομαι στα λόγια σου, ύστερ' από τ' όνειρο που είδες, να παίρνεις προστατευτικά μέτρα για μένα· όμως σε κάτι πέφτεις έξω (κι είναι τ' όνειρο που σε σκοτίζει), που νιώθω υποχρέωση να σου το πω. Λες πως το όνειρο σου είπε ότι θα πεθάνω από αιχμή σιδερένια· μα ο κάπρος πού τα βρήκε τα χέρια, πού τη σιδερένια αιχμή, που σε τρομάζει; γιατί, αν σου έλεγε ότι είναι να πεθάνω από δόντι ή από κάτι που μοιάζει με δόντι, μ' όλο σου το δίκιο να έκανες αυτά που κάνεις· όμως τώρα το είπε, από αιχμή. Απ' τη στιγμή λοιπόν που δεν έχουμε να κάνουμε πόλεμο με άντρες, άφησέ με να πάω».

*Ο Άττυς με
φρουρό
τον Άδραστο
ξεκινά για
το κυνήγι
του κάπρου*

40. Του αποκρίνεται ο Κροίσος: «Γιε μου, βρήκες τρόπο να με νικήσεις με τη γνώμη που διατύπωνες για το όνειρο· λοιπόν παραδέχομαι ότι νικήθηκα από σένα· αλλάζω απόφαση και σ' αφήνω να πας στο κυνήγι».

41. Αυτά είπε ο Κροίσος και στέλνει να φωνάξουν τον Άδραστο τον Φρύγα, και μόλις έφτασε, του λέει τα εξής: «Άδραστε, εγώ εσένα, χτυπημένο από πικρή συμφορά — όχι, δε σου καταλογίζω επαίσχυντη πράξη — σε εξάγνισα και σε δέχτηκα και σε κρατώ στο σπιτικό μου και πληρώνω όλα σου τα έξοδα· τώρα λοιπόν, γιατί το καλό που σου έκανα πρώτος σε υποχρεώνει να μου το ανταποδώσεις⁹ — σε παρακαλώ να γίνεις φρουρός του γιου μου που ξεκινά για κυνήγι, μήπως φανούν στο δρόμο σας τίποτε κακούργοι ληστές για να σας κάνουν κακό. Κι επιπρόσθετα κι εσύ πρέπει να βαδίζεις σε μέρη όπου θα δοξαστείς με τα κατορθώματά σου· γιατί αυτό σου το κληροδότησαν οι πρόγονοί σου και διαθέτεις επίσης σωματική δύναμη».

42. Αποκρίνεται ο Άδραστος: «Βασιλιά μου, εγώ κάτω από άλλες συνθήκες δε θα βάδιζα σε τέτοιον αγώνα· γιατί ούτε ταιριάζει ένας, που τον χτύπησε τέτοια συμφορά, να συντροφεύει συνομήλικούς του ευτυχισμένους, ούτε και το πολυθέλω, κι έχω πολλούς λόγους να κρατηθώ μακριά· τώρα όμως, επειδή εσύ με βάζεις να το κάνω και πρέπει να σου κάνω την καρδιά (γιατί έχω χρέος να σου ανταποδώσω το καλό), είμαι πρόθυμος να τα εκτελέσω αυτά, κι όσο για τον γιο σου, που με προστάζεις να φρουρήσω, βασίσου στον φρουρό του και περίμενε να γυρίσει πίσω γερός».

*Ο Άδραστος
σκοτώνει
τον Άτυ*

43. Αυτή την απάντηση έδωσε στον Κροίσο και κατόπι μπήκαν στο δρόμο κι από δίπλα τους διαλεχτά παλικάρια και σκυλιά. Και φτάνοντας στο βουνό τον Όλυμπο έψαχναν το θηρίο και, όταν το βρήκαν, το έβαλαν στη μέση κι έριχναν κατεπάνω του ακόντια. Και τότε ήταν που ο ξένος, να, αυτός που εξαγνίστηκε από το αίμα που έχυσε και λεγόταν Άδραστος, ρίχνοντας ακόντιο στον κάπρο δεν τον πετυχαίνει, πετυχαίνει όμως το γιο του Κροίσου. Λοιπόν αυτός, καθώς δέχτηκε το χτύπημα της αιχμής, εκπλήρωσε τη ρήση του ονείρου, κι ένας έτρεχε για ν' αναγγείλει στον Κροίσο αυτό που είχε γίνει. Και φτάνοντας στις Σάρδεις τού έφερε τα νέα για τη μάχη και το θάνατο του γιου του.

44. Και ο Κροίσος, μες στον σπαραγμό του για το θάνατο του γιου του οδυρόταν, κι ο οδυρμός του γινόταν πιο σπαραχτικός, γιατί το γιο του τον σκότωσε ο άνθρωπος που ο ίδιος τον εξάγνισε. Και μες στον αβάσταχτο πόνο του για τη συμφορά, επικαλούνταν τον Δία, ως θεό της κάθαρσης, καλώντας τον μάρτυρα για όσα είχε πάθει από τον ξένο, κι απευθυνόταν στον ίδιο θεό ως προστάτη της Εστίας και της Φιλίας· της Εστίας, γιατί δέχτηκε στην εστία του σπιτιού του τον ξένο αγνοώντας ότι έτρεφε τον φονιά του γιου του, της Φιλίας, γιατί τον έστειλε να συνοδεύσει το γιο του ως φρουρός κι εκείνος αποδείχτηκε ο πιο θανάσιμος εχθρός.

*Ο σπαραγμός
και
η αγανάκτηση
του Κροίσου*

45. Σε λίγο έφτασαν κι οι Λυδοί κουβαλώντας τον νεκρό και πίσω τους ερχόταν ο φονιάς. Στάθηκε όρθιος μπροστά από το πτώμα και μ' απλωμένα χέρια παράδινε τον εαυτό του στον Κροίσο, προτρέποντάς τον να τον σφάξει πάνω στο πτώμα, αναφέροντας και την προηγούμενη συμφορά του και ότι, σα να μη του έφτανε εκείνη, είχε αφανίσει τον άνθρωπο που τον εξάγνισε — τι την ήθελε πια τη ζωή; Ακούοντας αυτά ο Κροίσος ένιωσε οίκτο για τον Άδραστο, κι ας τον έδερνε τον ίδιο τόσο μεγάλη συμφορά, και του λέει: «Ξένε, πήρα από σένα ακέρια την εκδίκηση, μια και καταδικάζεις τον εαυτό σου σε θάνατο. Όμως δεν είσαι εσύ αίτιος του κακού που με βρήκε — άθελά σου έγινες όργανο της εκτέλεσής του, τίποτε παραπάνω —, αλλά κάποιος θεός, που και παλιότερα με προειδοποίησε γι' αυτό που μου μελλόταν να πάθω». Ο Κροίσος λοιπόν έθαψε, όπως του έπρεπε, το γιο του. Κι ο Άδραστος, ο γιος του Γορδία, γιου του Μίδα, αυτός που στάθηκε φονιάς του ίδιου του του αδερφού και φονιάς του ανθρώπου που τον εξάγνισε, μόλις απλώθηκε ησυχία γύρω απ' τον τάφο καθώς έφυγε ο κόσμος, συναισθάνθηκε ότι απ' τους ανθρώπους που γνώρισε ήταν ο πιο βαριοςυμφοριασμένος, σφάζει τον εαυτό του πάνω στον τύμβο του νεκρού.

*Το τέλος
του Αδράστου*

2. Το δαχτυλίδι του Πολυκράτη

Γ 40. Η μεγάλη εύνοια της τύχης στον Πολυκράτη¹⁰ δεν έμενε και τόσο άγνωστη στον Άμαση, αλλά παρακολουθούσε με ενδιαφέρον την πρόδοό του. Και καθώς αυτή η εύνοια της

*Η συμβουλή
του Άμαση
στον
Πολυκράτη*

τύχης συνεχώς εκδηλωνόταν πιο εντυπωσιακά, έγγραψε πάνω σε πάπυρο¹¹ την εξής επιστολή και την έστειλε στη Σάμο: «Ο Άμασις λέει τ' ακόλουθα στον Πολυκράτη: Είναι χαρά να μαθαίνεις ότι ένας άντρας με τον οποίο συνδέσαι με φιλία και συμμαχία έχει την εύνοια της τύχης· ωστόσο δε μου πολυάρεσκουν οι μεγάλες σου επιτυχίες, καθότι ξέρω ότι ο θεός είναι φθονερός¹². Και θα ήθελα να ήταν τρόπος να έρθουν έτσι τα πράγματα και σ' εμένα και σ' εκείνους για τους οποίους νοιάζομαι, ώστε σ' άλλες τους επιχειρήσεις να πετυχαίνουν, σ' άλλες όμως να σκοντάφτουν, κι έτσι να περάσω τη ζωή μου με εναλλαγή στ' αποτελέσματα των επιχειρήσεών μου, παρά σ' όλα να έχω επιτυχία. Γιατί ως τώρα, απ' ό,τι ξέρω κι έχω ακούσει, δεν υπήρξε κανένας απ' όσους είχαν πάντοτε επιτυχίες, που δεν κατέρρευσε συθέμελα στο τέλος. Εσύ λοιπόν, άκουσέ με και μπροστά στις επιτυχίες σου ενέργησε ως εξής· αφού κάλοσκεφτείς και βρεις τι απ' όσα έχεις έχει τη μεγαλύτερη αξία και η απώλειά του θα προξενήσει στην ψυχή σου τον μεγαλύτερο καημό, αυτό πέταξε το μακριά, έτσι που πια να μη το ξαναδεί ανθρώπου μάτι. Κι αν και από κει και πέρα οι επιτυχίες και οι αποτυχίες σου δε σου έρχονται με εναλλαγή, βόλεψε την κατάσταση με τον τρόπο που σου υποδεικνύω».

*Ο Πολυκράτης
ρίχνει
το δαχτυλίδι
του
στη θάλασσα*

41. Διάβασε την επιστολή ο Πολυκράτης και κατανόησε ότι ο Άμασις τον νουθετούσε σωστά· έψαχνε λοιπόν ανάμεσα στους θησαυρούς¹³ του εκείνο που, αν το έχανε, θα ένιωθε αβάσταχτη θλίψη στην ψυχή του, και ψάχνοντας να ποιο βρήκε· είχε δαχτυλίδι που το φορούσε, με σφραγιδόλιθο από πολύτιμη πέτρα, σμαράγδι¹⁴, χρυσόδετο, έργο του Θεοδώρου από τη Σάμο, του γιου του Τηλεκλή. Λοιπόν, όταν κατέληξε στην απόφαση αυτό να πετάξει, έκανε τα εξής: επάνδρωσε μια πεντηκόντορο¹⁵ με το πλήρωμά της, επιβίβαστηκε σ' αυτή και κατόπιν διέταξε να ξανοιχτεί στο πέλαγος· κι όταν απομακρύνθηκε απ' το νησί, έβγαλε το δαχτυλίδι με τον σφραγιδόλιθο και, μπροστά στα μάτια όλων όσοι βρίσκονταν στο ίδιο καράβι, το ρίχνει στο πέλαγος. Κι ύστερ' απ' αυτό που έκανε γύριζε πίσω με το καράβι και φτάνοντας στ' ανάκτορό του παραδόθηκε στον πόνο του.

*Το δαχτυλίδι
αναδύεται*

42. Δεν πέρασαν τέσσερις ή πέντε μέρες απ' αυτά, οπότε του συνέβη το εξής περιστατικό· κάποιος ψαράς έπιασε ένα

ψάρι μεγάλο και φανταχτερό και σκέφτηκε ότι αξίζει να δοθεί δώρο στον Πολυκράτη· λοιπόν το πήρε και το πήγε στην πόρτα του παλατιού κι έλεγε ότι θέλει να παρουσιαστεί μπροστά στον Πολυκράτη· κι όταν του έκαναν την παραχώρηση, έλεγε δίνοντας το ψάρι: «Βασιλιά μου, εγώ το ψάρεψα αυτό εδώ, αλλά δεν έκρινα σωστό να το πάω στην αγορά, αν και δεν έχω άλλο από τα χέρια μου για να βγάλω το ψωμί μου, αλλά μου φάνηκε ότι σου αξίζει, σ' εσένα και στο αξίωμά σου· λοιπόν το έφερα και σου το δίνω». Κι ο άλλος ευχαριστήθηκε μ' αυτά τα λόγια κι αποκρίθηκε έτσι: «Η πράξη σου αυτή είναι υπέροχη και μου έκανες διπλή χάρη, από τη μια με τα λόγια κι απ' την άλλη με το δώρο σου. Και σε καλούμε στο δείπνο μας». Λοιπόν ο ψαράς το θεώρησε μεγάλη του τιμή και τράβηξε για το σπίτι του, ενώ οι υπηρέτες ανοίγοντας το ψάρι βρίσκουν μες στην κοιλιά του το δαχτυλίδι με τον σφραγιδόλιθο του Πολυκράτη. Και μόλις το είδαν και το πήραν στα χέρια τους, αμέσως το πήγαν καταχαρούμενοι στον Πολυκράτη και δίνοντάς του τον σφραγιδόλιθο του έλεγαν με ποιο τρόπο βρέθηκε. Κι αυτός, γιατί έκανε τη σκέψη ότι κάποιος θεός μπήκε στη μέση, γράφει σε πάπυρο τι είχε κάνει και τι του είχε συμβεί· τα έγραψε κι έστειλε την επιστολή στην Αίγυπτο.

43. Κι όταν ο Άμασις διάβασε την επιστολή, κατανόησε ότι είναι αδύνατο άνθρωπος ν' απομακρύνει από άλλον άνθρωπο το κακό που είναι να του έρθει κι ότι δεν είναι γραφτό του Πολυκράτη να έχει καλά στερνά — ένας άνθρωπος που όλα τα πάντα τού ερχονται δεξιά, που ακόμα κι ό,τι πέταξε το βρίσκει. Και στέλνοντας κήρυκα στη Σάμο είπε ότι ο φιλικός του δεσμός διαλύεται. Κι ο λόγος που το έκανε αυτό ήταν ο εξής· σε περίπτωση που φοβερή και μεγάλη συμφορά χτυπήσει τον Πολυκράτη, να μη νιώσει πόνο στην ψυχή του σαν φίλος του χτυπημένου.

*Ο Άμασις
βγάζει τα
συμπεράσματά
του*

3. Ο τύραννος και οι άξιοι πολίτες

Ε 92. Ο Κύψελος¹⁶, από την ώρα που έγινε τύραννος, πολιτεύτηκε κάπως έτσι· κινήγησε πολλούς Κορινθίους, από πολλούς άρπαξε ό,τι είχαν και δεν είχαν, κι από πολλούς τη ζωή.

Αυτός λοιπόν κράτησε την εξουσία τριάντα χρόνια κι ως το τέλος της ζωής του όλα του ήρθαν δεξιά· διάδοχός του στο τυραννικό αξίωμα γίνεται ο γιος του Περίανδρος. Λοιπόν, αυτός ο Περίανδρος στην αρχή ήταν πιο καλοσυνάτος απ' τον πατέρα του, από την ώρα όμως που έστειλε απεσταλμένο και σχετίστηκε με τον Θρασύβουλο, τον τύραννο της Μιλήτου, έγινε πολύ πιο αιμοβόρος από τον Κύψελο. Έστειλε δηλαδή απεσταλμένο του στον Θρασύβουλο και ρωτούσε να μάθει με ποιο τρόπο θα εξασφάλιζε μεγαλύτερη σταθερότητα στο καθεστώς του και θα κυβερνούσε όσο γίνεται καλύτερα την πόλη. Κι ο Θρασύβουλος πήρε τον άνθρωπο που ήρθε από τον Περίανδρο έξω από την πόλη, κι αφού μπήκαν σε χωράφι με σπαρτά, από τη μια διέσχιζε τα μεστωμένα στάχυα ρωτώντας και ξαναρωτώντας και μπερδεύοντας τον απεσταλμένο, ποιος λόγος τον έφερε από την Κόρινθο, κι από την άλλη, έτσι κι έβλεπε κάποιο στάχυ να υψώνεται πάνω απ' τ' άλλα, το τσάκιζε, και τσακίζοντάς το το έριχνε καταγής, συνεχώς· στο τέλος μ' αυτό τον τρόπο τα πιο καμαρωτά και τα πιο ψηλά στάχυα τα ρήμαξε. Κι αφού διέσχισε όλο το χωράφι και δεν έβγαλε λέξη απ' το στόμα του, στέλνει πίσω τον απεσταλμένο. Κι όταν γύρισε στην Κόρινθο ο απεσταλμένος, ο Περίανδρος ανυπομονούσε ν' ακούσει τη συμβουλή· κι ο άλλος του είπε πως συμβουλή καμιά δεν του έδωσε ο Θρασύβουλος, κι ότι τα 'χει χαμένα μ' αυτόν, που τον έστειλε σ' έναν άνθρωπο με σαλεμένο μυαλό, που ρήμαξε την ίδια τη σοδειά του, και του διηγόταν τα καμώματα του Θρασυβούλου.

Αλλά ο Περίανδρος κατάλαβε τι νόημα είχε αυτό το κάμωμα κι έβαλε με το νου του πως ο Θρασύβουλος του έδινε συμβουλή να σκοτώνει τους πολίτες που ξεχωρίζουν απ' τους άλλους, και τότε έδειξε τη σκληρότητά του απέναντι στους συμπολίτες του σ' όλη της τη μεγαλοπρέπεια. Γιατί, ό,τι άφησε στον τόπο του ο Κύψελος με τους φόνους και τους κατατρογμούς, το αποτέλειωσε ο Περίανδρος.

19 Β.

α. Ερμηνευτικές Σημειώσεις

1. Η νουβέλα που ακολουθεί είναι η άμεση συνέχεια του κεφ. Α 33 (βλ. παραπάνω, σελ. 31), όπου ο Κροίσος έδιωξε απ' τ' ανάκτορά του με ανοίκειο τρόπο τον Σόλωνα. Έτσι, τα όσα θ' ακολουθήσουν είναι οι συνέπειες που θα έχει για τον «υβριστή» Κροίσο τόσο η αλαζονική στάση του σε όλο τον διάλογό του με το Σόλωνα, όσο και η ταπεινωτική αποπομπή του σοφού.
2. Αυτός που έχυσε αίμα ανθρώπινο, και προπάντων συγγενικό, θεωρούνταν μολυσμένος· δεν του επιτρεπόταν να πλησιάζει σε ιερό ή δημόσιο χώρο· έπρεπε να του κάνουν «καθασμό», ιεροτελεστία πολύ γνωστή από την εποχή του Ομήρου.
3. Σύμφωνα με τον θεσμό της φιλοξενίας στην αρχαία Ελλάδα, όπως ξέρουμε κι από τον Όμηρο, πρώτα πρόσφεραν τις απαραίτητες περιποιήσεις και μετά ρωτούσαν για την ταυτότητα και την καταγωγή του φιλοξενούμενου.
4. Για τη Φρυγία βλ. παρακάτω, κεφ. Β 2, σελ. 257.
5. Το όνομα *Άδραστος* (από το *ἀ-διδράσκω*) δηλώνει την αδυναμία του ανθρώπου ν' αποδράσει απ' ό,τι του έχει γράψει η μοίρα.
6. Η *Μυσία* ήταν περιοχή της ΒΔ. Μ. Ασίας, με βόρεια όρια την Προποντίδα και τον Ελλήσποντο και νότιο τον ποταμό Έρμο. Το βουνό *Όλυμπος* (σημερα: Uludag) ήταν το νοτιοανατολικό όριο ανάμεσα στη Μυσία και τη Βιθυνία.
7. Στην ελληνική μυθολογία ο *κάπρος* (π.χ. του Ερυμάνθου, της Καλυδώνας) εμφανίζεται ως το τρομερότερο θηρίο.
8. Στον αρχαίο κόσμο το κυνήγι το θεωρούσαν το ίδιο σπουδαίο με τον πόλεμο.
9. Παρακάτω θα φανεί ότι αποτελούν τραγική ειρωνεία τα λόγια του Κροίσου: «για το καλό που σου έκανα... να μου το ανταποδώσεις», όπως και, στο επόμενο κεφάλαιο, τα λόγια του Αδράστου: «βασίσου στο φρουρό του».
10. Ο *Πολυκράτης*, τύραννος της Σάμου (531-522 π.Χ), με αλλεπάλληλες επιτυχίες έγινε εξαιρετικά ισχυρός ηγεμόνας στον ελληνικό κόσμο και τα έργα του, τα περίφημα *Πολυκράτεια* (βλ. παραπάνω, κεφ. Γ 60, σελ. 203) του έδωσαν μεγάλη φήμη. Για τον *Άμαση*, βλ. παρακάτω, κεφ. Β 172, σελ. 257-58.
11. Για τον πάπυρο, βλ. παραπάνω, κεφ. Ζ 25, σελ. 85.
12. Για τον χαρακτηρισμό του θεού ως «φθονερού», βλ. παραπάνω, κεφ. Α 32, σελ. 30 και Ζ 46, σελ. 90.
13. Ο πλούτος και η πολυτέλεια του Πολυκράτη ήταν παροιμιώδη για τον ελληνικό κόσμο.

14. Η πολύτιμη πέτρα (το σμαράγδι είναι από τις πολυτιμότερες και σκληρότερες πέτρες), με χαραγμένες πάνω της συμβολικές παραστάσεις, ήταν δεμένη σε χρυσό δαχτυλίδι.
15. Για την *πεντηκόντορο*, βλ. παραπάνω, σημ. 8 της ένατης ενότητας, σελ. 142.
16. Ο *Κύψελος*, γενάρχης της οικογένειας τυράννων της Κορίνθου, των Κυψελιδών, κυβέρνησε την Κόρινθο από το 657 π.Χ. Ήταν πατέρας του φημισμένου *Περιάνδρου* (τυράννου στα 625-585 π.Χ.). Για τις μεθόδους των τυράννων, βλ. παρακάτω, «Παράλληλα κείμενα».

β. Παράλληλα κείμενα

Ο Αριστοτέλης στο έργο του *Πολιτικά* κάνει λόγο για τις μεθόδους των τυράννων :

Τις περισσότερες από τις μεθόδους αυτές λένε πως τις εφάρμοσε ο Περιάνδρος από την Κόρινθο, αλλά και πολλές είναι δυνατό να προέρχονται από το περσικό σύστημα διακυβέρνησης. Εκτός από αυτές που μνημονεύτηκαν προηγουμένως για τη διατήρηση της τυραννίδας — όσο βέβαια είναι δυνατό —, δηλαδή το να «κονταίνει» κανείς τους επιφανείς άνδρες και να εξουδετερώνει τους θαρραλέους, υπάρχουν και πολλές άλλες, όπως η απαγόρευση των κοινών συσσιτίων, των συλλόγων, της εκπαίδευσης και άλλων παρόμοιων· ακόμη, το να προσπαθεί ο τύραννος να αποτρέψει καθετί που συνήθως γεννά το θάρρος και την αμοιβαία εμπιστοσύνη και να μην επιτρέπει τη δημιουργία σχολών και άλλων μορφωτικών συλλόγων και να κάνει τα πάντα για να είναι όλοι άγνωστοι μεταξύ τους (γιατί η γνωριμία δημιουργεί αμοιβαία εμπιστοσύνη)· και το να μην εμφανίζονται συνεχώς δημόσια οι ξένοι που βρίσκονται στην πόλη, αλλά να περνούν τον καιρό τους στους προθαλάμους των τυράννων (γιατί έτσι δεν μπορούν καθόλου να ενεργούν κρυφά και σιγά σιγά συνηθίζουν στην ταπείνωση με την αδιάκοπη δουλική συμπεριφορά τους)·.... εκτός από αυτές, το να προσπαθεί ακόμη ο τύραννος να μην του διαφύγουν όσα τυχόν κάνει ή λέει κανείς από τους υπηκόους του, αλλά να υπάρχουν κατάσκοποι, όπως στις Συρακούσες οι γυναίκες που ονομάζονται *ποταγωγίδες* (= που παρασύρουν τους άνδρες για πιοτό) ή οι *ωτακουστές* που εστελνε ο Ιέρων όπου υπήρχε κοινωνική συνάθροιση και δημόσια συγκέντρωση...· το να ενσπείρει επίσης διαβολές μεταξύ τους και να δημιουργεί διχόνοιες ανάμεσα σε φίλους, ανάμεσα στο λαό και τους ευγενείς και μεταξύ των πλουσίων. Και το τελευταίο, να κάνει ο τύραννος τους υπηκόους του φτωχούς, και για να μην έχουν τα μέσα να συντηρούν φρουρά και για να τους έχει τόσο απασχολημένους στην εξασφάλιση του επιούσιου, ώστε να μην έχουν καιρό για συνωμοσίες. Παράδειγμα γι' αυτό εί-

ναι οι πυραμίδες στην Αίγυπτο και τα αναθήματα των Κυψελιδών και η ανοικοδόμηση του ναού του Ολύμπιου Δία από τους Πεισιστρατίδες και τα έργα του Πολυκράτη στη Σάμο.

Θέματα για μελέτη - Ερωτήσεις

1. Ποια προληπτικά μέτρα πήρε ο Κροίσος, για να σώσει τον Άτη;
2. Ποια στοιχεία κάνουν, πράγματι, «τραγικό» τον θάνατο του Άτη και ποια του Αδράστου;
3. Με βάση την περίπτωση του Αδράστου, δώστε με δικά σας λόγια την αντίληψη του Ηροδότου για τις σχέσεις του ανθρώπου με τη μοίρα του. Συμφωνείτε μ' αυτήν;
4. Διαβάστε ξανά, με αργό ρυθμό, την τελευταία περίοδο της νουβέλας: «Κι ο Άδραστος... του νεκρού».
5. Η νουβέλα του Αδράστου και ο διάλογος του Κροίσου με τον Σόλωνα έχουν στενή ιδεολογική σχέση. Μπορείτε να την καταδείξετε;
6. Ποια ιδεολογική σχέση διαπιστώνετε ανάμεσα στις νουβέλες του Αδράστου και του δαχτυλιδιού του Πολυκράτη; Βρίσκετε όμως και στοιχεία που διαφοροποιούν κάπως τα πράγματα;
7. Ποιες αντιλήψεις και ποιες πρακτικές των τυράννων εντοπίσατε στη νουβέλα του δαχτυλιδιού του Πολυκράτη και στο ανέκδοτο με τον Θρασύβουλο;

Αγγειογραφία με χορευτές

20. Α.

1. Ο Αρίων και το δελφίνι.

Α 23. Λένε για τον Περιάνδρο¹ ότι στο διάβα της ζωής του του παρουσιάστηκε αξιοθαύμαστο στον μέγιστο βαθμό περιστατικό: ένα δελφίνι έβγαλε στη στεριά, εκεί κατά το Ταίναρο, τον Αρίωνα τον Μηθυμναίο², που εκείνη την εποχή κανένας δεν του παρότρυνε στο τραγούδι με συνοδεία κιθάρας κι ήταν ο πρώτος απ' όσους ξέρουμε που σύνθεσε διθύραμβο, του έδωσε τ' όνομα αυτό και τον εκτέλεσε σε δημόσια γιορτή στην Κόρινθο³.

*Αρίων
ο κιθαρωδός*

24. Αυτός ο Αρίων, που τον περισσότερο καιρό του τον περνούσε στην αυλή του Περιάνδρου⁴, λένε πως επιθύμησε να ταξιδέψει με καράβι στην Ιταλία και τη Σικελία· και, αφού κέρδισε πολλά χρήματα, είπε να γυρίσει πίσω στην Κόρινθο.

Λοιπόν, πως ξεκίνησε από τον Τάραντα και, καθώς σε κανέναν δεν είχε τόσο εμπιστοσύνη όσο στους Κορινθίους, ναύλωσε πλοίο με πλήρωμα Κορινθίους· κι αυτοί μεσοπέλαγα έκαναν επίβουλο σχέδιο, να ρίξουν στη θάλασσα τον Αρίωνα και να βάλουν στο χέρι τα χρήματά του· κι εκείνος, όταν το αντιλήφτηκε, τους θερμοπαρακαλούσε, χαλαλίζο-

*Ο Αρίων
θύμα ληστών*

ντάς τους τα χρήματα, παρακαλώντας όμως να του χαρίσουν τη ζωή. Λένε λοιπόν πως τα παρακάλια του δεν έπιασαν τόπο, αλλά οι ναύτες τον πρόσταζαν ή ν' αυτοκτονήσει — κι έτσι να εξασφαλίσει τάφο στη στεριά⁵ — ή στη στιγμή να πηδήσει στη θάλασσα. Και, πως ο Αρίων, στο αδιέξοδο που τον έζωνε, τους παρακαλούσε, μια κι είχαν πάρει την απόφασή τους, να στρέξουν να σταθεί στη γέφυρα της πρύμης⁶ μ' όλη του την αμφίεση⁷ και να τραγουδήσει· και υποσχόταν, αφού πει το τραγούδι του, ν' αυτοκτονήσει. Και οι άλλοι — και βέβαια τους καλάρωσε που σε λίγο θ' άκουαν τον πρώτο στους πρώτους τραγουδιστή — τραβήχτηκαν από την πρύμη στη μέση του καραβιού. Και, πως αυτός φορώντας όλη την αμφίεσή του και παίρνοντας την κιθάρα του όρθιος πάνω στη γέφυρα έψαλε ως το τέλος του τον σκοπό που λέγεται «όρθιος»⁸, και με το τέλος του τραγουδιού του ρίχτηκε από μόνος του στη θάλασσα, όπως ήταν, μ' όλη του την αμφίεση.

*Το δελφίνι
σωτήρας*

Και, πως οι άλλοι συνέχισαν το ταξίδι του γυρισμού στην Κόρινθο, ενώ εκείνον ένα δελφίνι τον σήκωσε στη ράχη του και τον έβγαλε στη στεριά, στο Ταίναρο. Και, πως αυτός, αφού βγήκε στη στεριά, πορεύτηκε στην Κόρινθο φορώντας την αμφίεσή του και φτάνοντας αφηγήθηκε όλη την περιπέτειά του. Ο Περίανδρος όμως δεν τον πολυπίστεψε και κρατούσε σε περιορισμό τον Αρίωνα· δε χαλάρωνε με κανένα τρόπο την επιτήρησή του, όμως είχε άγρυπνο το μάτι του για τους ναυτικούς· και πως, με το που έκαναν αυτοί την εμφάνισή τους, τους κάλεσε και τους ρωτούσε αν είχαν τίποτε νέα για τον Αρίωνα. Κι όταν εκείνοι του είπαν ότι ήταν μια χαρά στα μέρη της Ιταλίας και τον άφησαν στον Τάραντα να καλοπερνά, να και βγαίνει μπροστά τους ο Αρίων μ' ό,τι φορούσε όταν πήδησε απ' το καράβι· κι αυτοί, αποσβολωμένοι, δεν μπορούσαν πια, μια και ξεσκεπάστηκαν, ν' αρνηθούν. Λοιπόν, Κορίνθιοι και Λέσβιοι αυτά λένε· και σώζεται στο Ταίναρο χάλκινο αφιέρωμα, όχι μεγάλο, άνθρωπος πάνω στη ράχη δελφινιού⁹.

2. Ο αρχαιότερος λαός του κόσμου.

Β 2. Τώρα, οι Αιγύπτιοι, προτού ανεβεί στο θρόνο τους ο Ψαμμήτιχος¹⁰, πίστευαν ότι ήταν ο αρχαιότερος λαός του

κόσμου. Όταν όμως ο Ψαμμήτιχος ανέβηκε στο θρόνο και θέλησε να μάθει ποιος λαός ήταν ο αρχαιότερος του κόσμου, από τότε πιστεύουν ότι οι Φρύγες¹¹ φάνηκαν στον κόσμο πριν απ' τους ίδιους, κι οι ίδιοι τους πριν απ' τους υπόλοιπους. Ο Ψαμμήτιχος λοιπόν, καθώς, μ' όλες τις πληροφορίες που συγκέντρωνε, δεν μπορούσε να βρει κανέναν τρόπο για να εξακριβώσει ποιος ήταν ο αρχαιότερος λαός του κόσμου, καταφεύγει στο εξής πείραμα: δυο βρέφη νεογέννητα απ' τα πρώτα αντρώγυνα που βρήκε τυχαία τα έδωσε σ' ένα βοσκό να τ' ανατρέφει στη στάνη του· και να ποια θα ήταν η ανατροφή τους, κατά τις εντολές του· να μη προσφέρει κανέναν μπροστά τους καμιά λέξη, αλλά να ζουν απομονωμένα σε καλύβα χωρίς ανθρώπινη ψυχή και την ώρα του θηλασμού τους να φέρνει κοντά τους κατσίκες· κι αφού χορτάσουν γάλα, να βολεύει τις υπόλοιπες ανάγκες τους. Κι αυτά τα έβαλε μπρος ο Ψαμμήτιχος κι έδινε αυτές τις εντολές, επειδή ήθελε ν' ακούσει τα παιδιά, ποια λέξη θα βγάλουν πρώτη από το στόμα τους, μόλις θα σταματούσαν τα άναρθρα ψελλίσματά τους. Έτσι κι έγινε. Δηλαδή, είχαν περάσει δυο χρόνια με το βοσκό να κάνει ό,τι του είπαν, όταν, τη στιγμή που άνοιγε την πόρτα κι έμπαινε μέσα, τα παιδάκια και τα δυο μπουσουλώντας στα πόδια του φώναζαν «βεκός» απλώνοντας τα χέρια τους. Λοιπόν, όταν το πρωτοάκουσε ο βοσκός, δεν έκανε λόγο· αλλά, καθώς πήγαινε και ξαναπήγαινε σ' αυτά και τα φρόντιζε κι εκείνα επαναλάμβαναν ασταμάτητα αυτή τη λέξη, το μήνυσε στον αφέντη του· κι αυτός τον πρόσταξε να του τα παρουσιάσει, οπότε τα έφερε μπροστά του. Κι όταν τ' άκουσε κι ο Ψαμμήτιχος με τ' αυτιά του, ρωτούσε να μάθει σε τίνος λαού τη γλώσσα «βεκός» σημαίνει κάτι· και ρωτώντας βρήκε ότι «βεκός» οι Φρύγες λένε το ψωμί. Έτσι οι Αιγύπτιοι παραδέχτηκαν κι απ' αυτό το περιστατικό έβγαλαν το συμπέρασμα ότι οι Φρύγες είναι λαός αρχαιότερος από τους ίδιους.

3. Η πραγματική αξία του ανθρώπου.

Β 172. Και μετά την καθαίρεση του Απρίη¹² ανέβηκε στο θρόνο ο Αμασις, που καταγόταν απ' τον νομό Σαΐτη κι απ'

την πολιτεία που ονομαζόταν Σιουφ¹³. Λοιπόν, τον πρώτο καιρό οι Αιγύπτιοι δεν έδειχναν σεβασμό στον Άμαση και δεν τον παραδέχονταν ως σημαντικό ηγεμόνα, γιατί στο παρελθόν υπήρξε άνθρωπος του λαού κι από δευτερότερη σειρά· αλλά με τον καιρό ο Άμασις τους κέρδισε με τη δύναμη του μυαλού του κι όχι με αυταρχικότητα. Ανάμεσα στα χίλια δυο πολύτιμα αντικείμενα, είχε και μια χρυσή λεκάνη για ποδόλουτρο, μες στην οποία και ο ίδιος ο Άμασις κι όλοι, όσοι κάθονταν στο τραπέζι του κάθε φορά, έπλεναν τα πόδια τους· αυτήν λοιπόν αφού την έκανε κομμάτια, πήρε το χρυσάφι της κι έβαλε και έκαναν μ' αυτό άγαλμα θεού και το έστησε στο πιο κατάλληλο σημείο της πόλης· κι οι Αιγύπτιοι πήγαιναν και ξαναπήγαιναν στο άγαλμα, δείχνοντάς του μεγάλο σεβασμό· κι ο Άμασις, όταν έμαθε αυτό που έκαναν οι πολίτες, συγκέντρωσε τους Αιγυπτίους και τους έκανε την αποκάλυψη, λέγοντας ότι το άγαλμα κατασκευάστηκε απ' τη λεκάνη για ποδόλουτρο, που μες σ' αυτήν ως προχτές οι Αιγύπτιοι έκαναν εμετό, μέσα της έπλεναν τα πόδια τους, να όμως που τώρα έδειχναν μεγάλο σεβασμό. «Να λοιπόν», έτσι ακριβώς τους μίλησε, «που η περίπτωσή μου είναι περίπου η ίδια με της λεκάνης για ποδόλουτρο. Γιατί, παλιότερα βέβαια ήμουν άνθρωπος του λαού, σήμερα όμως είμαι βασιλιάς σας». Και τους πρόσταζε να τον τιμούν και να έχουν την έγνοια του. Μ' αυτό λοιπόν τον τρόπο προσεταιρίστηκε τους Αιγυπτίους, ώστε να βρίσκουν λογικό να είναι δούλοι του.

4. Ο εξωτικός κόσμος των Αιθίοπων

Ο Ηρόδοτος δίνει πληροφορίες για το απόμακρο έθνος των Αιθίοπων, που ο ίδιος δεν τους επισκέφτηκε, με αφορμή την εκστρατεία που επιχείρησε εναντίον τους ο βασιλιάς των Περσών Καμβύσης, μετά την κατάκτηση της Αιγύπτου.

Τα δώρα του Καμβύση στον βασιλιά των Αιθίοπων

Γ 19. Ο Καμβύσης, με το που αποφάσισε ν' αποστείλει τους κατασκόπους, έστειλε και καλούσε απ' την πόλη Ελεφαντίνη¹⁴ όσους απ' τους Ιχθυοφάγους ήξεραν τη γλώσσα των Αιθίοπων¹⁵.

20. Κι όταν οι Ιχθυοφάγοι από την Ελεφαντίνη έφτασαν στον Καμβύση, τους απέστειλε στη χώρα των Αιθιοπών με εντολές για το τι πρέπει να λένε και φορτωμένους με δώρα, πορφυρέο ένδυμα και χρυσά περίτεχνα περιδέραια και βραχιόλια και δοχείο από αλάβαστρο με αρώματα και πιθάρι με κρασί απ' τη Φοινίκη¹⁶.

Και απ' ό,τι λέγεται, οι Αιθίοπες αυτοί, στους οποίους έστειλε αυτή την αποστολή ο Καμβύσης, είναι οι πιο ψηλοί και οι πιο όμορφοι απ' όλους τους λαούς του κόσμου. Λένε επίσης ότι κρατούν έθιμα εντελώς διαφορετικά από τους άλλους λαούς και ιδιαίτερα αυτό που έχει να κάνει με το βασιλικό αξίωμα· όποιον απ' τους πολίτες κρίνουν ότι είναι ο πιο ψηλός κι έχει και δύναμη ανάλογη με το ανάστημά του, αυτόν θεωρούν άξιο να βασιλεύσει.

Οι Αιθίοπες

21. Λοιπόν οι Ιχθυοφάγοι έφτασαν σ' αυτή τη χώρα και, δίνοντας τα δώρα στο βασιλιά της, του έλεγαν τα εξής: «Ο βασιλιάς των Περσών Καμβύσης, θέλοντας να συνάψει μαζί σου δεσμούς φιλίας και φιλοξενίας, μας απέστειλε με την εντολή να κάνουμε διαπραγματεύσεις και σου δίνει αυτά τα δώρα, που του δίνουν τη μεγαλύτερη ευχαρίστηση όταν τα χρησιμοποιεί». Αλλά ο Αιθίοπας κατάλαβε ότι ήρθαν για κατασκοπεία και τους αποκρίθηκε: «Ούτε ο βασιλιάς των Περσών σας έστειλε να φέρετε δώρα θεωρώντας σπουδαία υπόθεση να γίνει φίλος μου ούτε εσείς λέτε την αλήθεια (γιατί ήρθατε κατάσκοποι της επικράτειάς μου) κι ούτε εκείνος είναι δίκαιος άνθρωπος· γιατί, αν ήταν δίκαιος, δε θα επιθυμούσε άλλη χώρα έξω απ' τη δική του κι ούτε θα επιχειρούσε να υποδουλώσει ανθρώπους που δεν του έχουν κάνει καμιά αδικία. Και τώρα, δίνοντάς του αυτό το τόξο¹⁷, πέστε του αυτά: Ο βασιλιάς των Αιθιοπών δίνει στον βασιλιά των Περσών την ακόλουθη συμβουλή· όταν οι Πέρσες με τόση ευκολία τεντώσουν τόξα μεγάλα σαν κι αυτό, τότε να εκστρατεύσει εναντίον των αιωνόβιων Αιθιοπών, αφού εξασφαλίσει αριθμητική υπεροχή· ως τότε, να ευγνωμονεί τους θεούς που δεν έβαλαν στο μυαλό των παιδιών των Αιθιοπών την ιδέα να προσαρτήσουν άλλη χώρα στη δική τους».

*Ο Αιθίοπας
αντιλαμβάνεται
τον δόλο
του Καμβύση*

*Τα σχόλια
για τα δώρα*

22. Μ' αυτά τα λόγια άφησε το τόξο να χαλαρώσει και το παρέδωσε στους επισκέπτες του. Και παίρνοντας στα χέρια του το πορφυρό ένδυμα ρωτούσε τι να 'ναι και πώς κατασκευάζεται. Κι όταν οι Ιχθυοφάγοι είπαν την αλήθεια για την πορφύρα και τη βαφή της, αποκρίθηκε ότι οι άνθρωποι που τα κάνουν αυτά είναι απατεώνες και τα ρούχα τους καθαρή απάτη. Ρωτούσε κατόπι για τα χρυσαφικά, τα περιέχνα περιδέρμια και τα βραχιόλια. Κι όταν οι Ιχθυοφάγοι τον κατατόπιζαν σε τι τα χρησιμοποιούν, ο βασιλιάς έβαλε τα γέλια και, νομίζοντας ότι είναι χειροπέδες, είπε ότι στη χώρα του έχουν χειροπέδες πιο γερές απ' αυτές. Η τρίτη ερώτησή του ήταν για τ' αρώματα· κι όταν του είπαν πώς τα κάνουν και πώς αλείφονται μ' αυτά, τα σχολίασε με τον ίδιο τρόπο όπως και το ένδυμα. Όταν όμως έφτασε στο κρασί κι έμαθε πώς το κάνουν, το χάρηκε μ' όλη του την ψυχή πίνοντάς το και τους έκανε μια πρόσθετη ερώτηση· τι τρώει ο βασιλιάς τους και πόσα χρόνια το πολύ ζει ένας Πέρσης. Κι αυτοί είπαν πως εκείνος τρώει ψωμί, κατατοπίζοντάς τον πώς βγάζουν το σιτάρι, κι ότι το όριο στο οποίο φτάνει η ζωή ενός ανθρώπου είναι το πολύ τα ογδόντα χρόνια¹⁸. Ο Αιθίοπας τους αποκρίθηκε ότι δεν είναι ν' απορεί κανείς που, τρώγοντας κοπριά¹⁹, ζουν λίγα χρόνια· και μάλιστα, πως ούτε τόσα θα ζούσαν, αν δεν τους κρατούσε όρθιους το ποτό τους — κι έδειξε το κρασί· σ' αυτό ναι, είναι κατώτεροι οι Αιθίοπες από τους Πέρσες.

*Αιθίοπες
οι μακροβίοι*

23. Κι όταν με τη σειρά τους οι Ιχθυοφάγοι ρώτησαν το βασιλιά για τη διάρκεια της ζωής και για τη διαβίωση των Αιθιόπων, είπε ότι οι περισσότεροί τους φτάνουν στα εκατόν είκοσι χρόνια και κάμποσοι ξεπερνούν κι αυτό το όριο, ενώ τροφή τους είναι το βραστό κρέας και ποτό τους το γάλα. Κι όταν οι κατάσκοποι έδειξαν την έκπληξή τους γι' αυτά τα χρόνια, τους οδήγησε σε βρύση, όπου, όταν λούζονταν, το δέρμα τους γινόταν πιο αστραφτερό, σα να το έλουζαν με λάδι, κι η βρύση σκορπούσε μια μυρουδιά σαν από μενεξέδες. Κι έλεγαν οι κατάσκοποι πως το νερό αυτής της βρύσης ήταν τόσο ελαφρό, ώστε τίποτα δεν μπορούσε να επιπλεύσει πάνω του, ούτε ξύλο ούτε κι ό,τι είναι ελαφρύτερο απ' το ξύλο, αλλά όλα βουλιάζουν στο βυθό. Αν

λοιπόν πράγματι έχουν τέτοιο νερό, όπως λένε, σ' αυτό θα χρωστούν τη μακροβιότητά τους, με το να λούζονται σ' όλη τη ζωή τους μ' αυτό. Και αφού τέλειωσε η επίσκεψή τους στη βρύση, τους οδήγησε σε φυλακή, όπου όλοι οι φυλακισμένοι ήταν δεμένοι με χρυσές χειροπέδες. Στη χώρα αυτών των Αιθιοπών το πιο σπάνιο και το πιο πολύτιμο μέταλλο είναι ο χαλκός.

5. «Κάνε το καλό και ρίξ' το στο γιαλό»

Γ 139. Τον καιρό που ο Καμβύσης, ο γιος του Κύρου²⁰, έκανε εκστρατεία εναντίον της Αιγύπτου, έφτασαν στην Αίγυπτο και πολλοί Έλληνες· άλλοι, κάτι το συνηθισμένο, για εμπορικές επιχειρήσεις, άλλοι παίρνοντας μέρος στην εκστρατεία, και κάμποσοι άλλοι απλώς περιηγητές της χώρας· ένας απ' αυτούς ήταν και ο Συλοσών, ο γιος του Αιάκη κι αδερφός του Πολυκράτη²¹, κι είχε εξοριστεί από τη Σάμο. Αυτός ο Συλοσών γνώρισε την εύνοια της τύχης στο εξής περιστατικό· πήρε κόκκινο μανδύα, τον φόρεσε και περιδιάβαζε στην αγορά της Μέμφης. Τον είδε λοιπόν ο Δαρείος, που ήταν δορυφόρος του Καμβύση κι ακόμα δεν ήταν δα σπουδαίο πρόσωπο, ζήλεψε τον μανδύα και πλησιάζοντας τον Συλοσώντα του πρότεινε να τον αγοράσει. Κι ο Συλοσών, βλέποντας τη λαχτάρα του Δαρείου για τον μανδύα του, του λέει — κάποιος θεός θα τον φώτισε: «Εγώ, όσα χρήματα κι αν μου δώσουν, δεν τον πουλάω, αλλά, αν δεν μπορείς να κάνεις σίγουρα χωρίς αυτόν, σου τον κάνω χάρισμα». Ο Δαρείος ενθουσιάστηκε μ' αυτά τα λόγια και παίρνει το ρούχο. Κι ο Συλοσών το πήρε απόφαση ότι τον έχασε από σκέτη χαζομάρα.

140. Κύλησαν τα χρόνια και πέθανε ο Καμβύσης και πήρε τον βασιλικό θρόνο ο Δαρείος, όταν ο Συλοσών μαθαίνει ότι η βασιλική εξουσία έπεσε στα χέρια εκείνου του στρατιώτη, στον οποίο αυτός, ύστερ' από παρακάλια, έδωσε το ρούχο στην Αίγυπτο. Ανέβηκε λοιπόν στα Σούσα και στήθηκε στην είσοδο των ανακτόρων του βασιλιά κι έλεγε πως είναι ευεργέτης του Δαρείου. Ο φρουρός της πύλης τ' άκουσε

αυτά και τα αναγγέλλει στον βασιλιά· κι εκείνος, παραξενεμένος, του λέει: «Και ποιος είναι αυτός ο Έλληνας ευεργέτης μου, στον οποίο έχω υποχρέωση, αφού μόλις εδώ και λίγο καιρό είμαι στην εξουσία; Κι ως αυτή την ώρα ας ανέβηκε ένας το πολύ, μάλλον όμως κανένας απ' αυτούς στην αυλή μου, και μπορώ να πω ότι δεν ξέρω να χρωστώ τίποτε σε κάποιον Έλληνα· όμως φέρε τον μέσα, για να δω τι θέλει και τα λέει αυτά». Ο φρουρός της πύλης οδήγησε μέσα τον Συλοσώντα, και, αφού στάθηκε στη μέση της αίθουσας, οι διερχόμενοι τον ρωτούσαν ποιος είναι και τι έκανε, ώστε να ισχυρίζεται ότι είναι ευεργέτης του βασιλιά²². Ο Συλοσών λοιπόν είπε όλη την ιστορία με τον μανδύα κι ότι ο ίδιος του ήταν εκείνος που τον έδωσε. Του αποκρίνεται ο Δαρείος: «Άνθρωπε, που στην αρχοντιά δεν έχεις το ταίρι σου, εσύ λοιπόν είσαι εκείνος που μου έδωσες, τότε που δεν είχα ακόμη καμιά σπουδαία θέση, δώρο, μικρό βέβαια, αλλά που αξίζει την ίδια ευγνωμοσύνη μ' αυτή που τώρα θ' άξιζε κάποιο μεγάλο δώρο που θα μου έκαναν; Σου δίνω χρυσάφι κι ασήμι αρίφνητο, αντίχαρη, έτσι που ποτέ να μη μετανοιώσεις που ευεργέτησες τον Δαρείο, το γιο του Υστάσπη».

6. Ο χορός του Ιπποκλείδη

*Η Αγαρίστη
και οι
μνηστήρες της*

ΣΤ 127. Ο τύραννος της Σικυώνας Κλεισθένης απόκτησε θυγατέρα που την ονόμαζαν Αγαρίστη²³. Αυτήν θέλησε να την παντρεύει με τον άντρα που θα διαπίστωνε πως ήταν ο άριστος ανάμεσα σ' όλους τους Έλληνες. Λοιπόν σε ολυμπιακούς αγώνες, στους οποίους ανακηρύχτηκε νικητής στο αγώνισμα των τεθρίπων²⁴, ο Κλεισθένης έβαλε τον κήρυκά του να προκηρύξει, όποιος από τους Έλληνες θεωρεί τον εαυτό του άξιο να γίνει γαμπρός του Κλεισθένη, να βρίσκεται στη Σικυώνα μέσα σ' εξήντα μέρες ή και νωρίτερα, γιατί ο Κλεισθένης θα έκλεινε το γάμο μέσα σ' ένα χρόνο, που θ' άρχιζε να τρέχει από την εξηκοστή μέρα. Τότε, όσοι Έλληνες ήταν περήφανοι για τον εαυτό τους και την καταγωγή τους, παρουσιάστηκαν μνηστήρες²⁵. Ο Κλεισθένης τους φιλοξενούσε για τον σκοπό του, μάλιστα έκανε γι' αυτούς και στίβο και παλαίστρα.

Το τέθριππο των αματοδρομιών

128. Οι μνηστήρες λοιπόν έφτασαν την ορισμένη μέρα κι ο Κλεισθένης πρώτα πρώτα κατατοπιζόταν για την πατρίδα και την οικογένεια του καθενός τους. Έστερα, κρατώντας τους κοντά του ένα χρόνο, στάθμιζε τα προτερήματά τους, την ιδιοσυγκρασία τους, την αγωγή και τα φερσίματά τους, με το να τους συναναστρέφεται κι έναν ένα χωριστά και μ' όλους μαζί· τους νεότερους μάλιστα τους οδηγούσε στα γυμναστήρια· προπάντων παρακολουθούσε τη συμπεριφορά τους στα συμπόσια· γιατί όσο καιρό τους κρατούσε κοντά του έκανε τα πάντα και συνάμα τους φιλοξενούσε αρχοντικά. Και κάπως περισσότερο ανάμεσα στους μνηστήρες ήταν της αρεσίας του αυτοί που ήρθαν απ' την Αθήνα, κι απ' αυτούς οι προτιμήσεις του στρέφονταν στον Ιπποκλείδη, το γιο του Τεισάνδρου, για τα προτερήματά του και γιατί η συγγένειά του με τους Κυψελίδες της Κορίνθου κρατούσε απ' τα παλιά²⁶.

129. Κι όταν ήρθε η επίσημη μέρα του γαμήλιου συμποσίου και της δημόσιας δήλωσης του Κλεισθένη, ποιον προτίμησε απ' όλους, ο Κλεισθένης θυσίασε εκατό βόδια²⁷ και τους

*Το γαμήλιο
συμπόσιο*

καλοτραπέζωνε, και τους μνηστήρες της κόρης του κι όλους τους Σικωνίους. Κι όταν τέλειωσαν το δείπνο τους, τσακώνονταν μεταξύ τους οι μνηστήρες για τη μουσική και για τ' ανέκδοτα που λέγονται για όλη την παρέα. Και καθώς συνέχιζαν να πίνουν, ο Ιπποκλείδης, που άφηνε πολύ πίσω τους άλλους, έδωσε παραγγελιά στον αυλητή να του παίξει για χορό του καλού κόσμου· ο αυλητής τον άκουσε κι αυτός χόρεψε. Κι έτσι που απολάμβανε το χορό του, ο Κλεισθένης άρχισε να βλέπει με ανήσυχο μάτι όλα όσα γίνονταν. Κι ύστερα, αφού σταμάτησε λίγο για να πάρει ανάσα, ο Ιπποκλείδης πρόσταξε κάποιον να φέρει μέσα ένα τραπέζι, κι όταν ήρθε το τραπέζι ανέβηκε απάνω και χόρεψε πρώτα κάνοντας τσακίσματα λακωνικά, κατόπι άλλα, αττικά, και, σε τρίτη φάση, στηρίζοντας το κεφάλι του πάνω στο τραπέζι άρχισε να κουνά χορευτικά τα πόδια στον αέρα. Στην πρώτη και τη δεύτερη φάση του χορού του, ο Κλεισθένης, αηδιάζοντας με τον Ιπποκλείδη κι αποκλείοντάς τον πια από το γάμο εξαιτίας του χορού του και της αδιαντροπιάς του, συγκρατιόταν ακόμα, μη θέλοντας να ξεσπάσει φανερά εναντίον του. Όταν όμως τον είδε να κάνει αυτά τα τσακίσματα με τα σκέλη, δεν μπορούσε πια να συγκρατηθεί και είπε: «Γιε του Τεισιάνδρου, με το χορό σου κλότσησες το γάμο σου». Κι ο Ιπποκλείδης αποκρίθηκε: «Οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ»²⁸.

130. Το γνωστό αυτό ρητό προέρχεται από το παραπάνω περιστατικό.

7. Το ηλιακό αστέρι της Βεργίνας

Η 137. Από τους απογόνους του Τημένου²⁹ έφτασαν στη χώρα των Ιλλυριών, φυγάδες από το Άργος, τρία αδέρφια, ο Γαυάνης κι ο Αέροπος κι ο Περδίκκας³⁰, κι απ' την Ιλλυρία, περνώντας πάνω απ' τα βουνά, έφτασαν στην Άνω Μακεδονία³¹, στην πόλη Λεβαία. Εκεί δούλευαν μεροκαματιάρηδες στο σπιτικό του βασιλιά· ο ένας τους έβοσκε τ' άλογα, ο άλλος τ' αγελάδια κι ο μικρότερός τους, ο Περδίκκας, τα γιδοπρόβατα. Λοιπόν, τον παλιό καιρό κι οι βασιλιάδες κάθε τόπου ήταν φτωχοί από χρήματα κι όχι μόνο ο πολύς λαός. Κι η γυναίκα του βασιλιά με τα χέρια της ζύμωνε το ψωμί του σπιτιού. Και

Σκηνές από την αρχαία παλαίστρα

κάθε φορά που το έψηνε, το ψωμί του μικρού παραγιού έβγαινε διπλάσιο απ' το ζυμάρι του. Κι επειδή πάντοτε γινόταν το ίδιο, το είπε στον άντρα της. Κι αυτός, με το που τ' άκουσε, αμέσως έβαλε με το νου του πως ήταν σημαδιακό, προμήνυμα μεγάλης αναστάτωσης³². Κάλεσε λοιπόν τους παραγιούς και τους παράγγελλε να σηκωθούν να φύγουν απ' τη χώρα του. Κι εκείνοι αποκρίθηκαν πως το δίκιο είναι να πάρουν τα μεροκάματά τους και τότε να φύγουν. Τότε ο βασιλιάς, ακούοντας για μεροκάματα, έτσι που ο ήλιος γλιστρούσε απ' την καμινάδα στο σπίτι, είπε — κάποιος θεός θα του χτύπησε τα φρένα³³: «Σας δίνω το μιστό που σας αξίζει, να, αυτόν!» κι έδειξε τον ήλιο. Λοιπόν ο Γαυάνης κι ο Αέροπος, οι μεγαλύτεροι, έμειναν αποσβολωμένοι ακούοντας αυτά· όμως το παιδαρέλι, τύχαινε δα να κρατά μαχαίρι, αποκρίθηκε μ' αυτά τα λόγια: «Δεκτά αυτά που μας δίνεις, βασιλιά!» και πήρε να χαράζει με το μαχαίρι στο πάτωμα του σπιτιού το μέρος που φώτιζε ο ήλιος. Κι αφού χάραξε τον κύκλο, χουφτώνει σα να 'ταν νερό τρεις φορές φως του ήλιου³⁴, το αποθέτει στον κόρφο του κι ύστερα πήρε δρόμο κι ο ίδιος και η παρέα του.

138. Λοιπόν αυτοί πήραν να φεύγουν, κι ένας απ' τους παρακαθήμενους του βασιλιά τού λέει να προσέξει το κάμωμα του νεαρού και πως είχε το λόγο του ο μικρότερος από κείνους και πήρε αυτό που τους δόθηκε. Έξω φρενών ο βασιλιάς με τα όσα άκουσε, στέλνει στο κατόπι τους καβαλάρηδες να τους αφανίσουν. Λοιπόν, στην περιοχή αυτή βρίσκεται ένα ποτάμι, που στη χάρη του κάνουν θυσίες οι απόγονοι αυτών των αδερφών που κατάγονταν από το Άργος, ως σωτήρα. Αυτό το ποτάμι, μόλις το διάβηκαν οι απόγονοι του Τημένου, κατέβασε τέτοια νεροσυρμή, που στάθηκε αδύνατο στους καβαλάρηδες να το διαβούν³⁵. Κι εκείνοι, φτάνοντας σ' άλλη περιοχή της Μακεδονίας³⁶, εγκαταστάθηκαν κοντά στα περιβόλια που λένε πως ήταν του Μίδα, του γιου του Γορδίου, όπου φυτρώνουν άγρια ρόδα, που το καθένα τους έχει εξήντα φύλλα κι η ευωδιά τους είναι ανώτερη απ' των άλλων. Σ' αυτά τα περιβόλια, όπως διηγούνται οι Μακεδόνες, πιάστηκε σε παγίδα κι ο Σιληνός³⁷. Και πάνω απ' αυτά τα περιβόλια υψώνεται βουνό, το Βέρμιο που λεν, αδιάβατο απ' τ' αγριοκαίρια. Και μόλις εξουσίασαν αυτή την περιοχή, έχοντάς την ορμητηρύο τους, υπέταξαν και την υπόλοιπη Μακεδονία.

20. Β.

α. Ερμηνευτικές Σημειώσεις

1. Για τον τύραννο της Κορίνθου **Περίανδρο**, βλ. κεφ. Ε 92, παραπάνω, σελ. 250.
2. Ο **Αρίων** (η ακμή του: 628-605 π.Χ.) ήταν περίφημος κιθαρωδός από τη Μήθυμνα (σήμερα: Μόλυβο) της Λέσβου.
3. Ο **διθύραμβος** ήταν χορικό άσμα, στενά συνδεδεμένο με τη λατρεία του Διονύσου, που συνετέλεσε ουσιαστικά στη δημιουργία της τραγωδίας.
4. Η παρουσία φημισμένων καλλιτεχνών σε αυλές τυράννων ήταν συνηθισμένο φαινόμενο.
5. Οι αρχαίοι Έλληνες έδιναν πολύ μεγάλη σημασία στο να βρει ταφή το σώμα του νεκρού.
6. Η γέφυρα (στο πρωτότυπο: **εδώλια**) ήταν υπερυψωμένη απ' το κατάστρωμα εξέδρα, στην πλώρη και στην πρύμη του καραβιού. Ο Αρίων είχε σταθεί στα εδώλια της πρύμης.
7. Οι κιθαρωδοί, για να εντυπωσιάσουν το κοινό τους, ντύνονταν με φανταχτερές φορεσιές.
8. Ο «όρθιος» σκοπός ήταν αφιερωμένος στο Απόλλωνα και το χαρακτηριστικό του ήταν ο ψηλός τόνος.
9. Σε νομίσματα της πατρίδας του Αρίωνα, της Μήθυμνας, είναι χαραγμένη εικόνα του καβάλα σε δελφίνι.
10. Ο **Ψαμμήτιχος Α΄** (663-609 π.Χ.) είναι ιδρυτής δυναστείας Φαραώ.
11. Οι **Φρύγες** ήταν εγκατεστημένοι στα ΒΔ. της Μ. Ασίας, νοτιότερα από την Προποντίδα, ανάμεσα στη Μυσία και τη Βιθυνία.
12. Ο **Απρίης** ήταν βασιλιάς του Αιγύπτου, από το 583 ως το 570 π.Χ., οπότε τον ανέτρεψε με επανάσταση ο Άμασις, που βασίλευσε ως το 526 π.Χ.
13. Ο νομός **Σαΐτης**, από την πόλη Σάη που απείχε 16 χιλμ. από τη Ναύκρατη (βλ. παραπάνω, κεφ. Β 178, σελ. 228). Πόλη **Σιουφ** δε μαρτυρείται από άλλες πηγές.
14. Η πόλη **Ελεφαντίνη** (βλ. παραπάνω, κεφ. Β 69, σελ. 221) ήταν η πλησιέστερη της Αιγύπτου προς την Αιθιοπία.
15. Για τους Έλληνες, οι **Ιχθυοφάγοι** ήταν πρωτόγονοι. Ο περιηγητής Πανσανίας τους τοποθετεί στις νότιες ακτές της Ερυθράς θάλασσας.
16. Το πορφυρό ένδυμα ήταν σύμβολο βασιλικής εξουσίας· το αλαβάστρινο δοχείο (αχλαδόσχημο, χωρίς λαβές), τα αρώματα και το κρασί συμβολίζουν την εκλεπτυσμένη πολυτέλεια.
17. Το τόξο χωρίς χορδή ήταν το ιερογλυφικό σύμβολο της Αιθιοπίας στις επιγραφές των Αιγυπτίων. Σε κάθε περίπτωση, στον Ηρόδοτο, θυμίζει το ομη-

ρικό μοτίβο του αγώνα με τόξο, που οργάνωσε η Πηνελόπη. Το τόξο του βασιλιά των Αιθιοπών μόνο ο αδερφός του Καμβύση, ο άτυχος Σμέρδης, μπόρεσε να το τεντώσει, αλλά μόνο δυο δάχτυλα!

18. Όμως, όπως θα φανεί παρακάτω, οι ευτυχισμένοι άνθρωποι των περσών του κόσμου έχουν μέσο όρο ζωής τα 120 χρόνια.
19. Επειδή το στάρι, βλασταίνοντας απ' τη γη, λιπαίνεται με κοπριά.
20. Η εκστρατεία του Καμβύση (βλ. και προηγούμενο κεφάλαιο) εναντίον της Αιγύπτου έγινε στα 525 π.Χ.
21. Ο αδερφός του Πολυκράτη, που ο τύραννος τον είχε εξορίσει, ο *Συλοσών*, γεννήθηκε, περίπου, το 570 π.Χ.
22. Ήταν περιζήτητος τίτλος (στα περσικά: οροσάγγης) ο *ευεργέτης του βασιλιά*.
23. Ο τύραννος της Σικυώνας *Κλεισθένης* (περίπου 600-570 π.Χ.), παππούς του ομώνυμού του, θεμελιωτή της αθηναϊκής δημοκρατίας πολιτικού.
24. Το *τέθριππον* ήταν άρμα που το έσερναν τέσσερα άλογα και ήταν δείγμα πλούτου. Η ολυμπιακή νίκη του Κλεισθένη μπορεί να χρονολογηθεί στα 572 π.Χ.
25. Οι μνηστήρες αυτοί ήρθαν απ' όλα τα κέντρα του ελληνικού κόσμου, τόσο του ελλαδικού χώρου, όσο και των αποικιών. Τον μεγάλο κατάλογό τους δίνει ο Ηρόδοτος στο κεφ. 127.
26. Καθώς η Σικυώνα συνδεόταν διπλά με την Κόρινθο (α: επειδή γειτόνευαν· β) επειδή είχαν το ίδιο, το τυραννικό πολίτευμα) η συγγένεια των *Κυψελιδών* (βλ. παραπάνω, κεφ. Ε 92, σελ. 249-50) με τον Ιπποκλείδη προδιέθετε τον Κλεισθένη ευνοϊκά απέναντί του.
27. Έκανε δηλαδή τη μεγάλη θυσία, τη γνωστή από τον Όμηρο *έκατόμβη*.
28. Η φράση του Κλεισθένη στο πρωτότυπο: *Ἀπορχήσαο τὸν γάμον*· η μετάφραση του παροιμιώδους φράσης του Ιπποκράτη: «Σκασίλα μου!».
29. Ο *Τήμενος*, απόγονος του Ηρακλή (Ηρακλείδης), πήρε με κλήρο, μετά την επικράτηση των Ηρακλειδών στην Πελοπόννησο, το θρόνο του Άργους και έγινε γενάρχης της δυναστείας των Τημενιδών.
30. Ο *Περδίκκας* ανέβηκε στο θρόνο της Μακεδονίας στα 700 π.Χ.
31. Ο όρος *Άνω Μακεδονία* κάλυπτε το ΒΔ. μέρος της επικράτειας των Μακεδόνων: τις περιοχές της Ορεστίδας, της Λυγκιστίδας και της Ελιμίας. Η πόλη *Λεβαία* δεν είναι γνωστή από άλλη πηγή.
32. Η «μεγάλη αναστάτωση», που προμήνυμά της ήταν το «διπλάσιο ψωμί», θα έφερνε στον βασιλικό θρόνο τον νεαρό που το έπαιρνε, γιατί και ο βασιλιάς των Λακεδαιμονίων (άρα το έθιμο ήταν δωρικό) δικαιούταν σε κάθε περίπτωση το διπλάσιο απ' ό,τι οι απλοί πολίτες.
33. Κι εδώ, μετά την «ύβρη» του αδικητή βασιλιά, έρχεται η *ἄτη* (τύφλωση του νου), που θα οδηγήσει τον «υβριστή» στην καταστροφή.

- 34.** Έρχεται αβίαστα ο συσχετισμός του ήλιου αυτού και της συμβολικής σημασίας του (σήμαινε την απόκτηση της γης, την οποία φώτιζε ο ήλιος) με το γνωστό ως «αστέρι της Βεργίνας» σύμβολο της δυναστείας του Περδίκκα, που ορθότερο είναι ν' αποκαλείται με το όνομα που του έδωσε ο Μανόλης Ανδρόνικος: «ηλιακό αστέρι».
- 35.** Με γνωστότερη την περίπτωση του καταποντισμού των Αιγυπτίων, για να σωθούν οι Ισραηλίτες διαβαίνοντας την Ερυθρά θάλασσα, είναι κοινός τόπος στις λαϊκές παραδόσεις η βοήθεια του υγρού στοιχείου στους καταδιωκόμενους.
- 36.** Αυτή η «άλλη περιοχή» της Μακεδονίας πρέπει να είναι η περιοχή της παλαιότερης πρωτεύουσάς της (νεότερη θα γίνει η Πέλλα), όπως προσδιορίστηκε ύστερ' από τις τελευταίες ανασκαφές, η Βεργίνα (αρχαίες Αιγές).
- 37.** Ο *Μίδας* ήταν βασιλιάς της Φρυγίας, φημισμένος για το αμέτρητο χρυσάφι του. Ο *Σιληνός*, ήταν ο πιο ηλικιωμένος από τους ακολούθους του Διονύσου, που εμφανίζεται και ως πατέρας των Σατύρων.

Το ηλιακό αστέρι των Αργεαδών βασιλέων της Μακεδονίας

β. Παράλληλα Κείμενα

1. Ο Ι.Θ. Κακριδής αναφέρει μιμήσεις του πειράματος του Ψαμμήτιχου στα νεότερα χρόνια:

«Στο τέλος αξίζει να αναφέρουμε πως σε μια δυτική μεσαιωνική ιστορία το ρόλο του Ψαμμήτιχου τον παίζει ο Ιάκωβος ο 4ος της Σκωτίας· μόνο που τα παιδιά εδώ αρχίζουν να πρωτομιλούν εβραϊκά, τη γλώσσα του Παραδείσου! Και για τον Φριδερίκο τον δεύτερο, τον εγγονό του Βαρβαρόσα, τον ξακουσμένο Γερμανό αυτοκράτορα (1194-1250), λέγεται πως η μεγάλη δίψα που είχε για μάθηση τον έσπρωξε, μέσα σε άλλα, να δοκιμάσει να λύσει το πρόβλημα: Τα παιδιά που θα αναθρέφονταν χωρίς να ακούνε λαλιά ανθρώπινη, ποια γλώσσα θα μιλούσαν μεγαλώνοντας: τα ελληνικά, ή τα λατινικά, ή τα αραβικά, ή τη γλώσσα των γονιών τους; Στις γυναίκες που παίρνουν να μεγαλώσουν τα νεογέννητα, επιτρέπεται να τους δίνουν το στήθος και να τα λούζουν, απαγορεύεται όμως αυστηρά να τα κανακίζουν και να τους μιλούν. Το πείραμα αποτυγχάνει, γιατί τα παιδιά πεθαίνουν γρήγορα. Πώς να ζήσουν τα καημένα δίχως τα χταρίσματα και νανουρίσματα;»

2. Στο κεφάλαιο Γ 18 ο Ηρόδοτος περιγράφει έναν ακόμη εντυπωσιακό και φημισμένο τόπο της εξωτικής χώρας των Αιθιοπών:

«Κι απ' ό,τι λένε, αυτή η Τράπεζα του ήλιου είναι κάπως έτσι· έξω από την πόλη τους υπάρχει λιβάδι γεμάτο από μαγειρεμένα κρέατα τετραπόδων κάθε ράτσας· σ' αυτό πηγαίνουν τη νύχτα οι πολίτες, που με τη σειρά τους αναλαμβάνουν τη φροντίδα να ταχτοποιήσουν τα κρέατα, ενώ την ημέρα πηγαίνει εκεί και παίρνει το γεύμα του όποιος θέλει· και τονίζουν οι ντόπιοι ότι αυτά τα βγάζει κάθε μέρα η γη απ' τα σπλάχνα της. Λοιπόν, απ' ό,τι λένε, αυτή η ονομαστή Τράπεζα του ήλιου κάπως έτσι είναι».

Βλέπουμε και πάλι την αφηγηματική μέθοδο της «κυκλικής σύνθεσης», αφού η παράγραφος κλείνει ακριβώς με τον τρόπο που αρχίζει: «είναι κάπως έτσι».

Θέματα για μελέτη - Ερωτήσεις

1. Ποια στοιχεία των κεφ. Α 23- 24 αναφέρονται στις καλές τέχνες (μουσική, ποίηση, γλυπτική κτλ.) και ποια έννοια έχει το καθένα τους;
2. Σε ποιες φράσεις των ίδιων κεφαλαίων διακρίνετε χαρακτηριστικά συμπεριφοράς τυράννων;
3. Το περιστατικό του κεφ. Β 172 το αναφέρουν συχνά στα έργα τους οι Πατέρες της Εκκλησίας· ποιος ο λόγος αυτής της συχνής αναφοράς;

4. Να προσθέσετε τα νέα στοιχεία σοφίας και σύνεσης του Άμαση σ' εκείνα, τα οποία έδειξε παραπάνω, κεφ. Γ 40-43, σελ. 247-49.
5. Ποια στοιχεία εξωτισμού περιέχονται στην αφήγηση των κεφ. Γ 19-20;
6. Πού διακρίνετε τη σοφία και τη σύνεση του βασιλιά των Αιθίοπων;
7. Ένα γνωμικό λέει: «Μη ρίχνεις πέτρα στο πηγάδι που σε δρόσισε». Μπορεί να ενισχυθεί το κύρος του με το δίδαγμα που βγαίνει από το ανέκδοτο των κεφ. Γ 139-140;
8. Με ποια φράση του κεφ. ΣΤ 128 ο Ηρόδοτος μας προετοιμάζει για την τελική απόρριψη του Ιπποκλείδη;
9. Ποια πλεονεκτήματα των μνηστήρων φαίνεται ότι εκτιμούσε ιδιαίτερα ο Κλεισθένης;
10. Δώστε από ένα παράδειγμα, στο οποίο θα καταδεικνύεται η ευστοχία της καθεμιάς από τις παροιμιώδεις φράσεις, με την οποία κλείνει η αφήγηση των γάμων της Αγαρίστης.
11. Εντοπίστε τα στοιχεία: α) παλαιότερων μορφών ζωής και β) μυθικής σκέψης, στην ενότητα των κεφαλαίων Η 137-138.

